

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Мария Петрова Кърджиева

Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“

на дисертационен труд за присъждане
на образователна и научна степен „доктор”,
професионално направление 8.3. „Музикално и танцово изкуство”,
докторска програма „Хореография”

на тема **СЪЗДАВАНЕ, РАЗВИТИЕ И СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА
ИТАЛИАНСКА, ФРЕНСКА, ДАТСКА И РУСКА БАЛЕТНИ ШКОЛИ**

Докторант: Елица Петрова Луканова – Академия за музикално, танцово и изобразително изкуство „Проф. Асен Диамандиев” – Пловдив, Факултет „Музикален фолклор и Хореография”, Катедра „Хореография”. Докторант по специалност „Балетно изкуство”.

Научен ръководител: проф. д-р Антон Андонов

Рецензията е изготвена въз основа на представени от докторанта: дисертационен труд; автореферат и автобиография.

Дисертационният труд е с обем 188 страници, състои се от увод, изложение в пет основни части (общо 160 страници), изводи, научни приноси и литература. Основният текст съдържа 53 изображения, онагледяващи и доказващи представения материал.

Авторът е изградил структура, ясно отразяваща заложеното в заглавието съдържание, а именно проследява хронологично възникването и развитието на четири балетни школи, специфичните характеристики на всяка една от тях. Накрая на труда е представена аналитична част, която ги сравнява и доказва тяхното влияние в развитието на балетното изкуство в света.

Актуалността в дисертационния труд се обосновава: *от липса на литература на български език, която е оскъдна и непълна. Тя не е в състояние да ни даде повече и по-подробни сведения за зараждането и развитието на класическия танц като вид изкуство.*

В началото автора представя обектът и предметът на изследването, авторската теза, целите и задачите. **Обект** на изследването са Италианската, Френската, Датската и Руската балетни школи. **Предмет** на изследването са личностите, изградили и обогатили тези школи, създали свои системи за преподаване на танц. **Авторската теза** е, че проследяването на развитието и взаимовлиянието на горепосочените балетни школи допринася за усъвършенстването на класическия танц и появата на балетния спектакъл като висша форма в сценичното танцово изкуство.

Изборът на сравнителния анализ за основен инструмент в методологията на дисертационния труд е подходящ за този тип качествено изследване. Подпомага развитието на авторската теза. Като емпиричен тип изследване още са използвани методите: проучване на източници с информация и проучване на исторически данни и факти свързани с обекта и предмета на изследването.

Проучени са *рядко достъпни* библиотечни извори, които в настоящия труд са легитимните първоизточници на информация. В изложението на текста са изведени интересни цитати, които могат да се използват и днес в хореографската практика.

В първата уводна част докторанта включва и **Обзор на научните изследвания по темата**. Тук се разглежда основополагащото значение на балните танци в развитието на балетните школи в Европа. Констатира се, че класическият балет се формира четири века от XV до XIX век, за да се отдели като отделен танцов жанр през XX век и да се класифицира с различни стилски характеристики – класически, съвременен, модерен, джаз балет. Щрихова се: **възникването** на европейския балет през епохата на

Възраждането; **значението** на народните танци при възникването на балните танци през XIV – XV век в Западна Европа; **появата** на първите теоретици в музиката и танца, както и на първите свободно пътуващи танцмайстори. Отбелязва се съществената роля на танцмайсторите/преподаватели в разпространението на класическия танц в Италия и Франция. Тук автора констатира, че: *Това взаимопроникване и взаимообогатяване на различните школи не ни дава възможност строго да ги разделяме, а само да търсим отделни нюанси в тях, които ги сближават или различават. ...създаването на танцовото изкуство в Европа се развива почти едновременно. Всеки народ има своя история на танца, но законите на хореографията и танцувалните норми са общи за изявените културни нации. Съхранявайки своите характерни и национални танцови черти, те усвояват общите хореографските норми и създаващата се в това време танцувална граматика.* Интерес представлява факта, че през XIV век съществува регламент (кодекс), който следи за правилното изучаване на балните танци, както и за благопристойния и благороден маниер при техните изпълнения.

Изключително подробно се представят възникването и развитието на балните танци или „басдансите” в Европа (първите изпълнявани танци в края на XIV и началото на XV век) в техните разновидности в хронологичен ред – бранл, павана, гайарда, алеманда, сарабанда, гавот, куранта, жига, мореска, менует. Авторът разглежда тяхната форма, начин на изпълнение, облекло и разбира се, предистория. По този начин подчертава *значението на балните танци, в които през вековете са се създавали и усъвършенствали движенията, които по-късно стават азбуката на класическия балет.*

Обръща се внимание на труда на немския изкуствовед **Курт Сакс**, „Световна история на танца” и се подчертава ролята на Италия през XIV век като *законодателка на изпълняваните бални танци с първите танцмайстори и първите ръководства по бален танц.*

Логично тази уводна част на дисертационният труд завършва с представянето на Франция, която бързо поема законодателната роля в балните танци - 1588 г. капиталният труд на **Туано Арбо** „Орхесография” с подробно описани много от балните танци на XVI век и създадената през 1661 г. от Луи XIV Академията на танца. *През XVII век Париж става законодател на танца за целия свят.*

Във втората част на дисертационния труд докторанта Елица Луканова представя **Исторически сведения за възникването на професионалната балетна школа в Италия**. Отбелязва се появата на първите професионални танцьори, които в своята техника използват акробатични похвати и класическа постановка на ръцете. В този ранен етап от развитието на танца съществуват категории оразличаващи танцмайстора от изпълнителя. Изключително подробно са представени личностите допринесли за развитието на танца през Възраждането в Италия, до появата на първите белези на балетното представление през XVI век. Всяко едно от имената е танцмайстор и теоретик създало собствена школа, като е развивало своите умения успоредно с останалите изкуства литература, музика и изобразително изкуство в унисон с философията на хуманизма. Това са: **Доменико да Пиаченца**, който XV век пръв нарича танца „балет” и написва първото ръководство по танц в Европа „За изкуството на игрите и танците”; **Гулиелмо Ебрео Да Пезаро** - започва да наричат „балет” танцувални композиции миниатюри, предаващи не сюжет, а свойство или състояние на характера, 1463 г. написва книга за балния танц „Трактат за танца”. **Антонио Корнацано**, през 1455 г. издава в Милано трактата си „Книга за изкуството да се танцува”. Докторанта описва съдържанието на трактатите подробно – две части, теоретична и практическа, в която авторите дават и практически съвети към танцмайсторите. Отбелязва и конкретния принос на всеки един от тях за развитието на класическия танц.

В основата на изложението на тази втора част, сериозно се подхожда към две име от началото на XVII век **Фабрицио Карозо** и **Чезаре Негри**, които се считат за основоположници на Академичната танцова школа в Италия. Принос в изследването е анализа на трактатите и на двамата, а именно съпоставянето на данни и описания на танци към съвременните такива – терминология и техника на класическия танц. Този подход в работата на докторанта очертава определени параметри в развитието на балета – стр. 41- 49.

Специално внимание се отделя на Comedia dell'arte от средата на XVI и през XVII век, като утвърждаващ се нов вид народно театрално изкуство в Италия. Констатира се, че изкуството на Comedia dell'arte е висше достижение на италианската епоха на Възраждането и определя началото в развитието на европейския професионален балет.

Развитието на анализа в труда продължава в третата част **Френската школа на класическия танц**, която докторанта разделя на две. В исторически план тук първо се отразява **Създаване на първата Академия на танца в света - 1661 г. в Париж, Франция**, след това докторанта прави **Сравнителен анализ на Френската и Италианската балетна школа** и отразява **създаване на Първия учебник по класически танц**. Акцентите тук са няколко и се свеждат до представянето на имената на: Италианеца **Балдасарино Белджийозо**, който се счита за основоположник на балетната ера във Франция 1581 г. **Туано Арбо** с първото ръководство за битови и жанрови танци „Орхесография” 1588 г. Кралят Слънце **Луи XIV** обособил Златният век на френския балет - създават се институции като Кралската академия на танца (1661), Кралската академия за музика (1669), Комеди франсез (1680). **Пиер Бошан** - положил основите на съвременната ера на класическия танц, като разчленява танцовите движения и ги поставя в определена система и в края на XVII век изобретява и нов способ за записване на танца. Бошан утвърждава терминологията и правилата за изпълнението на отделните движения. Той пръв узаконява петте позиции на краката и позициите на ръцете в класическия танц, които са валидни и до днес. Неговата системата е издадена от неговите ученици **Раул Оже Фьойе** през 1700 г. в Париж в книгата „Хореографията или изкуството да се опише танцът” и **Пиер Рамо** в книгата “Учителят по танц” през 1725 г. в Париж. И двамата подробно разработват и описват по правилата на своя учител движенията в класическия танц и начина, по който могат да бъдат записани. В изложението Елица Луканова предлага подробна информация и за двата труда и представя любопитни факти свързани с оспорване на авторството на системата на Бошан. Интерес представлява анализа на метода на преподаване на Бошан.

Анализът на докторанта води до извода, че през XVI век разликата между маниера на преподаване на френските учители по танц и този на италианските танцмайстори е значителна, което подробно е описано на стр. 73. Представена е и статистика на броя на школите и учители по танц във Франция по времето на Луи XIV. Разбира се, отбелязано е и то подробно появата на женската фигура в класическия танц в първото десетилетие на XVIII век.

Отразяват се приносният характер на дейността на Луи Дюпре (1697-1774), Франсоаз Прево (1680-1741), Мари Сале (1707-1756), Мари Камарго (1710-1770), и други през XVIII век, когато танцът във Франция започва да се развива по динамично, както и силното италианско влияние върху френският танц, който се ориентира към виртуозното изпълнение - Гаетано Вестрис (1729, Флоренция - 1808, Париж), Огюст Вестрис (1760, Париж - 1842, Париж). Изключително ценна, за развитието на балетното изкуство е информацията свързана с името на **Карло Блазис** - 1820 г. в Милано излиза неговата първа книга “Елементарен учебник (ръководство) за танца”, който се състои от IX глави, всяка от които е посветена на отделен раздел от обучението по танц. Блазис твърдо настоява за необходимостта от пълна обрънатост на краката, пръв започва да говори за екзерсис. Докторанта представя фрагменти от всяка глава, които и днес могат да се използват от педагозите по класически танц.

В частта са отбелязани и много други дати, имена и исторически факти, свързани с гореизброените имена, повлияли в развитието на двете балетни школи Италия и Франция. На стр. 81 са изброени „академиците“, учители по танц в Краската академия. Отбелязва се и появата и влиянието на балетната критика през XVIII век. Елица Луканова не пропуска и „Школата на Тальони“, която е нов етап в развитието на Френската балетна школа. **Филипо Тальони**, който усъвършенства изразните средства и техниката на класическия танц, чрез **Мария Тальони** - „новостта на техниката“ е, че тя танцува в Париж вече на „палци“, както и урокът образец на френската балетна школа, който се изпълнява ежедневно от нея, представен на 133 стр. на дисертационния труд.

В четвъртата част на труда **Зараждане на балета в Дания. Взаимодействие между Датската и Френската школа на класическия танц**, авторът ни запознава с възникването на Датската балетна школа и дейността на **Август Бурновил**, като неин създател, който издига балетното изкуство в Дания на висотата на драматичния театър и балетът става част от националната култура на страната. Откроява Бурновил който изгражда своя система в балетно образование. „Школата Бурновил“ се отличава с чистота на движенията, елевация, с много заноски (batterie) при малките и големите скокове. Силата на стъпалата придава лекота и въздушност на изпълнителите. Обръща се внимание и на страстта на Бурновил сам да

създава либретата към своите балети. И тук докторанта представя имена, факти, спектакли, театри, които разбира се, вървят хронологично и в изследователския процес не се прекъсва аналитичната част, чрез сравнение. Констатира се, влиянието на френската и италианската школа с конкретни личности – хореографи, танцьори, композитори. В тази част на труда се изброяват наследствено обременените фамилии с изкуството на балета, дали на света плеяда от имена на които дължим днес развитието на балета като сценично изкуство (стр.139-140).

Зараждане на балетното изкуство в Русия. Формирането на Руската балетна школа е петата част на разработката, представяща върхови постижения в балетното изкуство, пренесени в Америка и дали началото на съществуващите и днес световни балетни трупи. Акцентът тук докторанта поставя с личността на **Мариус Петипа**, който утвърждава балетния академизъм със своите балетни шедеври и **Енрико Чекети** /„Школата Чекети”, и днес е популярен неговият метод на обучение в цял свят, най-вече в Америка, който се отличава с бърза работа на краката и контрападъом в определени движения. **Агрипина Ваганова**, която придава повече академизъм в работата на ръцете, устойчивост и пируетна техника след като изпълнителите се обръщан с гръб към публиката, ракурс недопустим до този момент. Най-голям принос в световната балетна педагогика е издадената от нея през 1934 г. книга „Основи на класическия танц”.

В шестата и седма част на дисертационния труд, докторанта Елица Луканова прави обобщения и извежда категорични изводи с акцент върху основополагащото значение на представените балетни школи, върху развитието на съвременния класически танц.

Считам, че **научните приноси** са коректно изведени от разработения дисертационен труд.

Авторефератът дава информация за всички части на дисертационния труда.

Препоръка:

След очаквана положителна оценка на научното жури, трудът да бъде издаден, с цел да достигне до педагози и образователни институции в областта на танца.

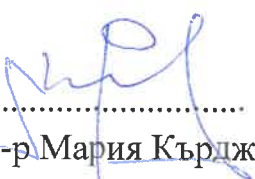
Към заключение:

Дисертационният трудът е доказателство за страстта на Елица Луканова към балетното изкуство. Логично продължение на житейските събития отразени в нейната автобиография. Може да се каже, че трудът е нов етап, утвърждаващ името Луканова сред балетните педагози в България. Впечатляващ и вълнуващ представящ личности, факти и събития, които те пренасят назад във времето на развитието на най-изящното танцово изкуство - Балет, усещаш как Ренесансовата страст е пренесена в съвременното и живее с ново дихание.

В заключение считам, че дисертационният труд на Елица Петрова Луканова **„Създаване, развитие и сравнителен анализ на Италианска, Френска, Датска и Руска балетни школи“**, представя един задълбочен анализ на темата с енциклопедичен характер. Разглеждайки четирите балетни школи, докторанта разграничава специфики и способности за интерпретация на класическия танц и доказва хронологично тяхното влияние върху неговата еволюция.

Предлагам на Научното жури да **присъди** на докторанта Елица Петрова Луканова образователната и научна степен „доктор“, професионално направление 8.3. „Музикално и танцово изкуство“, докторска програма „Хореография“.

05.08.2019 г.

.....
доц. д-р Мария Кърджиева